

Tadeusz Krahel

Seminarium naukowe historyków Kościoła

Studia Theologica Varsaviensia 12/1, 305-307

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SEMINARIUM NAUKOWE HISTORYKÓW KOŚCIOŁA

W gościnnych murach klasztoru jasnogórskiego OO. Paulinów odbyło się w dniach 25—26 kwietnia 1973 r. seminarium naukowe historyków Kościoła, na które przybyli profesorowie ATK (ks. prof. dr hab. E. H. Wyczański, ks. bp dr hab. W. Urban, ks. dr hab. F. Stopniak) i KUL (ks. prof. dr hab. B. Kumor i ks. dr hab. Z. Zieliński) oraz wykładowcy większości seminariów duchownych diecezjalnych i zakonnych. O wyborze Jasnej Góry na miejsce tegorocznego zjazdu zdecydowało w głównej mierze przypadające w tym roku 300-lecie śmierci o. Augustyna Kordeckiego, obrońcy częstochowskiego klasztoru przed Szwedami w 1655 r.¹

Tego typu sympozja odbywają się każdego roku i mają z góry określoną tematykę. Tym razem jednak odstąpiono od zwykłej praktyki i każdy mógł zgłosić referat na dowolny temat. Toteż problematyka seminarium była bardzo różnorodna. Prelegenci referowali wyniki swoich badań. Zgłoszono 10 referatów, z których 2 miały charakter jubileuszowy: jeden z okazji rocznicy wyżej wspomnianej, a drugi w związku z 400-leciem konfederacji warszawskiej.

Na pierwszej sesji w dniu 25 kwietnia, której przewodniczył ks. prof. E. H. Wyczański, wygłoszono 4 referaty. O Henryk Czerwień w swym referacie z okazji 300-lecia śmierci A. Kordeckiego pt. *Obrona Częstochowy w świetle ostatnich badań* przedstawił w sposób bardzo przejrzysty i wyczerpujący stan dotychczasowych badań nad obroną Jasnej Góry w 1655 r. Był to jeden z najlepszych referatów i w dyskusji postulowano podanie go do druku, m.in. z tego względu, że mógłby skłonić skrytykowanych przez o. Czerwienia niektórych autorów do ponownego zabrania głosu, a przez to wnieść nowe elementy do dyskusyjnych dotąd problemów.

Ciekawe spojrzenie na konfederację warszawską z 1573 r., której 400-lecie wypada również w tym roku, przedstawił ks. dr Jan Korewa w odczycie pt. *Konfederacja warszawska*. Zdaniem prelegenta konfederacja ta w dalszych konsekwencjach odbiła się negatywnie na Kościele i całym kraju, gdyż mimo ogłoszonej tolerancji, nadal utrzymywał się stan walki między katolikami i protestantami. Chociaż w końcowej fazie niepodległej Rzeczypospolitej była to walka już tylko iluzoryczna, to jednak wyciskała pewne

¹ W związku z tą rocznicą OO. Paulini przygotowują do druku bibliografię prac o A. Kordeckim.

piętno na polskim Kościele. Protestantyzm zaś w tym czasie u nas nie stanowił już właściwie żadnej siły. Referent zaakcentował mocno podłoże religijne zjawiska, pominał zaś jego aspekt polityczny i społeczny.

Następny referat *Kontrreformacyjna działalność kardynała Stanisława Hozjusza i odnowa potrydencka na Warmii* wygłosił ks. dr Alojzy Szorc². Prelegent mówił jednak nie tyle o działalności warmińskiego kardynała, ile o bibliografii dotyczącej tej osobistości, podkreślając kolejne fazy zainteresowania się nią w literaturze naukowej. Raczej ubocznie dotknął przebiegu reformacji na Warmii oraz stosunku Hozjusza do księcia pruskiego Albrechta.

Kolejny odczyt, ks. dra Jana Kracika, *Duszpasterstwo parafialne w dobie saskiej w diecezji krakowskiej*³, zwrócił uwagę na zagadnienie słabo u nas znane, a gdy chodzi o okres saski, jednostronnie dotąd oceniane. Autor referatu, na przykładzie dekanatu Nowa Góra w diecezji krakowskiej, ukazał wieloaspektowy obraz duszpasterstwa pierwszej połowy XVIII w. Oto niektóre jego aspekty. Kler odznaczał się dużym poczuciem odpowiedzialności za poziom religijno-moralny swoich wiernych, co wyrażało się przede wszystkim w gorliwym udzielaniu sakramentów i praktykach religijnych. Nie zapominali też duchowni przypominać wiernym o obowiązkach wobec kleru. W taktyce duszpasterskiej odnośnie spraw moralnych górował negatywizm. Chciano nauczyć dobra nie tyle przez ukazanie jego wartości, ile przez obrzydzenie grzechu. Powszechność obowiązkowych praktyk religijnych nie dowodzi łączenia z nimi najgłębszych przeżyć religijnych. Warunkowana bowiem była nie tyle osobistą postawą religijną, ile konformizmem, presją opinii i różnego rodzaju środkami przymusu. Z masowym udziałem wiernych w praktykach okresowych nie należy wiązać zbyt optymistycznych wniosków o stanie religijności. Świętowanie dzielone między kościół i karczmę, jednorazowa dla większości parafian spowiedź w roku, nie zawsze w pełni szczerą, odbywana w tłoku, nie stanowiły silnej dźwigni moralności.

Na sesji popołudniowej, której przewodniczył ks. doc. B. Przybyśzewski, wygłoszono 3 referaty. Ks. dr Witold Jemielity w odczytce *Utrzymanie duchowieństwa w XIX w. w Królestwie Polskim* mówił właściwie o uposażeniu duchowieństwa diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej, o której opublikował pracę pt. *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818—1872* (Lublin 1972). Trochę informacji ogólniejszych dorzucano w dyskusji (ks. E. Wyczawski). Następny prelegent, ks. dr Mieczysław Paszkiewicz w referacie *Chryścianizacja Pomorza przez bpa Bernarda i św. Ottona z Bambergu* skoncentrował swoją uwagę na działalności misyjnej bpa Bernarda i św. Ottona z Bambergu na Pomorzu Zachodnim. Ostatni zaś ks. dr Józef Swastek, w prelekcji pt. *Św. Brygida Szwedzka i po-*

---

² W 1968 r. diecezja warmińska rozpoczęła starania o beatyfikację kardynała Hozjusza.

³ Na ten temat ks. Kracik napisał pod kierunkiem ks. prof. M. Żywczyńskiego pracę doktorską. W referacie podał główne wyniki swych badań. Ponieważ autor referatu przebywa za granicą, odczytał go ks. R. Banach.

czątki brygidek i brygidanów w Szwecji i Polsce przedstawił życie i działalność świętej Brygidy oraz początkowe dzieje założonego przez nią Zakonu Św. Zbawiciela w Szwecji i Polsce. Ten ostatni referat po pewnych uzupełnieniach powinien być opublikowany ze względu na mało u nas znaną historię brygidek.

Ożywioną dyskusję wywołały referaty wygłoszone w drugim dniu sympozjum, któremu przewodniczył ks. doc. Z. Zieliński. Ks. dr Jerzy Pawlik w ciekawym odczycie pt. *Motywy deglomeracji sieci parafialnej górnośląskiego okręgu przemysłowego na przełomie XIX i XX w.* przedstawił motywy rozwoju sieci parafialnej na tym terenie. Wskazał na 4 główne czynniki: 1 — rozwój przemysłu i osiedli, 2 — czynniki polityczne, 3 — czynniki pastoralne, 4 — świadomość religijna wiernych. Prelekcje: ks. dra hab. Franciszka Stopniaka na temat *Udział Kościoła Polskiego w walce z okupantem niemieckim w II wojnie światowej* i ks. dra Antoniego Bacińskiego *Martyrologium kapłanów, kleryków i braci polskiej prowincji księży misjonarzy św. Wincentego a Paulo w latach 1939—1945*, dotyczyły czasów ostatniej wojny światowej. Ks. Stopniak przedstawił właściwie stan badań nad anonsovą w tytule referatu problematyką. Podkreślił również niecierpiący zwłoki, konieczny do szybkiego opracowania, problem udziału Kościoła w tajnym nauczaniu w czasie okupacji. Ks. Baciński zaś ukazał, jakie straty osobowe ponieśli od niemieckiego okupanta i co wycierpieli misjonarze św. Wincentego a Paulo polskiej prowincji. Prowincja polska księży misjonarzy liczyła w 1939 r. 253 księży (z tego 139 pracowało w Polsce, reszta za granicą), 158 kleryków i 67 braci. Domów kanonicznie erygowanych było 18. Najbardziej wycierpieli misjonarze z domów w Bydgoszczy, w Warszawie przy kościele św. Krzyża oraz w Pabianicach. Razem przez więzienia i obozy przeszło 64 księży, zginęło 20 księży, 1 kleryk i 1 brat zakonny.

W dyskusji nad obu referatami ks. doc. Z. Zieliński wysunął postulat zorganizowania specjalnego spotkania, poświęconego martyrologii Kościoła Polskiego i jego działalności w czasie ostatniej wojny, ale w węższym gronie historyków, tych mianowicie, którzy specjalnie zajmują się tą problematyką. Postulował też, aby ośrodki badawcze ATK i KUL zespoliły nad tym swoje prace.

Pod koniec sympozjum wybrano nowy zarząd Sekcji Historii Kościoła Polskiego Towarzystwa Teologicznego. W jego skład weszli trzej członkowie zarządu z poprzedniej kadencji: ks. bp doc. W. Urban jako przewodniczący, ks. prof. E. H. Wyczawski jako wiceprzewodniczący i ks. prof. B. Kumor jako sekretarz oraz ks. doc. B. Przybyszewski jako członek zarządu. Ustalono też problematykę na seminarium w następnym roku. Tym razem uwaga będzie skoncentrowana wokół stanu badań nad zakonami w Polsce.

Tadeusz Krahel